

УДК 780.647.2.071.2:[792.73:78.036.9](477)''19/20''
DOI 10.32461/2226-2180.40.2021.250370.

Цитування:

Єрьоменко А. Ю. Творчість вітчизняних баяністів-акордеоністів у контексті естрадно-джазового виконавства на рубежі ХХ – ХХІ століть. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 40. С. 129-133.

Yeremenko A. (2021). The creativity of local accordionists in the context of pop-jazz performance at the turn of the XX - XXI centuries. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 40, 129-133 [in Ukrainian].

Єрьоменко Андрій Юрійович,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри хореографії
та музично-інструментального виконавства
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
<https://orcid.org/0000-0002-4349-4288>
yeremenko.acc@gmail.com

ТВОРЧІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ У КОНТЕКСТІ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОГО ВИКОНАВСТВА НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

Мета роботи. Висвітлити особливості функціонування естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України окресленого періоду. **Методологія** дослідження базується на основних принципах теорії пізнання, зокрема: об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозалежність явищ і процесів дійсності, а також концептуальні положення теорії професійної майстерності. **Наукова новизна** полягає у висвітленні творчої діяльності вітчизняних баяністів-акордеоністів та систематизації етапів розвитку і творчих здобутків академічної школи означеного періоду. **Висновки.** Естрадно-джазова музика в контексті виконавської творчості вітчизняних та зарубіжних баяністів-акордеоністів має послідовний характер і розвивається на музичному підґрунті негритянського фольклору, міської культури (жанри побутової танцювальної музики – вальси, польки, танго, фокстроти, тощо), професійного концертного виконавства (сучасна джазова музика – імпровізації, концертні транскрипції, ретро-сюїти на джазові теми, сюїти у джазовому стилі, джаз-рок-партити). Основними факторами, які вагомо вплинули на динаміку розвитку естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України та зарубіжжя, виступили різноманітні мистецькі процеси, що відбувалися упродовж досліджуваного періоду, визначеного еволюцією якісних показників.

Ключові слова: баян (акордеон), акомпануючий інструмент, сольне виконавство, джазові композиції, композиторська техніка, академізація.

Yeremenko Andrii, Candidate of Art, Senior Lecturer of the Department of Musical Instrumental Performance, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenka

The creativity of local accordionists in the context of pop-jazz performance at the turn of the XX - XXI centuries

The purpose of the article. To highlight the peculiarities of the functioning of pop-jazz music in the bayan-accordion art of Ukraine in a certain period. **The methodology** is based on the basic principles of the theory of knowledge, such as objectivity, scientific character, historicism, integrity, interconnection, and interdependence of phenomena and processes of reality, as well as conceptual provisions of the theory of professional skills. **The scientific novelty** lies in the coverage of the creative activity of local button accordion players and the systematization of the stages of development and creative achievements of the academic school of the specified period. **Conclusions.** Pop-jazz music in the context of performing creativity of local and foreign bayan accordionists has a consistent character and develops on the musical basis of Negro folklore, urban culture (genres of everyday dance music - waltzes, polkas, tango, foxtrots, etc.), professional music - improvisations, concert transcriptions, retro suites for jazz themes, jazz-style suites, jazz-rock-partitas). The main factors that influenced the dynamics of the development of pop-jazz music in the bayan-accordion art of Ukraine and abroad were various artistic processes that took place during the period under study, determined by the evolution of quality indicators.

Keywords: button accordion (accordion), accompanying instrument, solo performance, jazz compositions, composer technique, academization.

Актуальність теми дослідження. У світі глобалізаційних та модернізаційних змін у суспільстві, культурі і мистецтві спостерігається посилення інтересу до естрадно-джазової музики, що привертає до себе увагу новим різновидом інструментального втілення. Стрімка еволюція цього музичного напрямку, від первісного середовища побутового музикування до професійного мистецтва, відбувалася в Україні особливо інтенсивно у другій половині ХХ століття. У європейському контексті цей напрямок має достатньо визначену культурологічну спрямованість, тому він розглядається нами як поліжанрове формотворення – особливий різновид (художня модель) культурної та музичної комунікації.

Аналіз досліджень та публікацій. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть в українському музикознавстві розпочинається процес опанування джазового мистецтва. Серед праць українських дослідників відзначимо роботу М. Булди [1], яка розглянула питання, пов'язані з проблемами історії стилів сучасної естрадної та джазової музики для акордеона (баяна). Праця В. Власова [3] систематизує загальний історичний розвиток джазових стилів ХХ століття та прийоми опанування джазової гри на баяні та акордеоні.

Мета статті полягає у виявленні особливостей функціонування естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України окресленого періоду.

Виклад основного матеріалу. Творчість вітчизняних баяністів-акордеоністів з часу свого становлення належала до мистецтва естради, про що свідчить історія виконавства на народних інструментах, адже народно-музичні традиції як у минулому, так і в наші дні знаходять відтворення популярної музики сучасного побуту – естрадних танцювальних жанрів, масової пісні саме в баянно-акордеонному музикуванні. Еволюція творчості вітчизняних баяністів-акордеоністів відбувалася протягом певного історичного періоду, який поділяється на три етапи. Перший етап (1920-ті – 1940-ві рр.) пов'язаний зі стадією *професійного становлення* естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України. До цього періоду ми відносимо перші спроби баянно-акордеонного музикування у популярних пісенно-танцювальних жанрах, цілеспрямоване використання баяна як сольного й акомпануючого інструмента у

джаз-оркестрах та концертних фронтових бригадах.

Післявоєнні роки характеризуються новою хвилею зацікавлення молоді естрадною музикою і джазом. З'являються нові колективи – ленінградський вокальний ансамбль «Дружба» та його солістка Едіта П'єха, джаз-оркестр ЦДПМ під керівництвом Ю. Саульського, справжнім відкриттям став «біг-бэнд» Глена Міллера. Все це справляло велике враження і викликало у музикантів бажання слухати і відтворювати джазову музику. Згадуючи виконавську творчість музикантів минулих років, В. Власов з власного досвіду підтверджує нерівномірність розвитку джазу, естради і навіть міського фольклору. Однак, незважаючи на несприятливі обставини, естрадно-джазову музику творили «прекрасні баяністи-акордеоністи, які виступали на професійній сцені: Б. Тихонов, Є. Виставкін, Ю. Шахнов, В. Кузнецов. Пізніше – молодші В. Грідін, В. Ковтун, В. Данилін та ін.» Вони досягали значних успіхів як виконавці-солісти й учасники інструментальних ансамблів.

Впровадження естрадно-джазової музики у професійну виконавську практику баяністів-акордеоністів дозволяє говорити про другий етап, в процесі якого формувалася стадія *філармонійної спеціалізації* (1950-ті – 1980-ті рр.). Він пов'язаний з утвердженням самостійного статусу баяна та акордеона як професійних академічних інструментів у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві філармонійних естрадно-джазових колективів. У цей період баянно-акордеонне мистецтво вітчизняних виконавців набуває самобутніх рис, удосконалюється рівень професійної майстерності.

1950-ті – 1960-ті роки характеризуються якісними змінами у напрямку вдосконалення виробництва вітчизняних різновидів баяна та акордеона; налагодження системи початкової музичної освіти; появи плеяди професійних виконавців; усвідомлення необхідності створення оригінальних зразків репертуару. Свою артистичну діяльність продовжили баяністи та акордеоністи довоєнного періоду. Одним із лідерів у становленні і розвитку сольного й ансамблевого стилю акордеонної естрадної школи 1950-х років був акордеоніст Є. Виставкін (з 1954 р. соліст Москонцерту). Він відрізнявся тим, «що міг відтворити на акордеоні джазову оркестровку з грамплатівки або радіоприймача, точно копіюючи техніку і манеру виконання, безпомилково використовуючи потрібні тембри».

Важливим фактором розвитку музичного мистецтва на естраді стало визнання джазу в середині 1950-х років як однієї з провідних форм сучасної інструментальної музики. В репертуарі оркестрів В. Людвіковського, У. Найссоо, К. Орбеляна, В. Оякяера, Ю. Саульського, О. Кальварського, поруч з естрадними звучали й змістовні джазові твори. Свідченням підвищеного інтересу до естрадно-джазової музики була довготривала дискусія на сторінках журналу «Радянська музика» та поява великої кількості публікацій на цю тему в періодиці. Таким чином, активізація професійної творчості композиторів, поглиблення наукового вивчення і пропаганди джазу, досягнення високого міжнародного рівня виконавської майстерності музикантів свідчило про новий етап в утвердженні джазу на радянській естраді.

Початок 1960-х років – «час тотального захоплення джазом, котрий нарешті отримав право на існування після довгих років переслідування і забуття». При філармоніях почали функціонувати окремі концертні групи, де й створювалися естрадні інструментальні ансамблі (квартети). Такий колектив був організований в Одесі у складі бригади М. Кремінського під керівництвом баяніста В. Дікусарова, а згодом В. Власова (1959). Більшість вітчизняних виконавців, педагогів, керівників оркестрових колективів вбачали як в баяні так і в акордеоні великі виконавські можливості, що стверджувало інструмент в якості не тільки академічного, а й естрадно-джазового.

Третій етап (1970-ті роки – до нашого часу) характеризується активним зростанням статусу філармонійної спеціалізації. В цей період відбувається активне поширення баяна та акордеона у концертній практиці музикантів, з'являються перші професійні оригінальні естрадно-джазові твори, в музиці академічного напрямку використовується естрадно-джазова специфіка. Баянно-акордеонне мистецтво досягає високого художнього рівня, завдяки блискучим перемогам радянських баяністів-акордеоністів на найпрестижніших міжнародних конкурсах в (Бельгії, Іспанії, Італії, Німеччині), та активній концертній діяльності за кордоном. До його характерних тенденцій належать: становлення методичних засад професійної майстерності; опора на оригінальну музику; індивідуалізація художньо-виконавських традицій; застосування джазово-академічного напрямку баянно-акордеонного виконавства.

Поява перших вітчизняних зразків естрадно-джазової музики, а саме «Джазової сюїти» В. Власова (1970), вважається початком її професійного становлення в Україні. В останні роки композиторами А. Білошицьким В. Власовим, В. Зубицьким, В. Підгорним, А. Сташевським написана численна кількість різножанрових концертних творів (цикл «Естрадно-джазових п'єс» В. Власова, «Ретро-сюїта» В. Підгорного), які свідчать про вплив і входження джазу в академічну акордеонно-баянну літературу.

Аналіз еволюції стильових напрямків естрадно-джазової музики в контексті виконавської творчості вітчизняних і зарубіжних баяністів-акордеоністів засвідчує їх тісний зв'язок з особливостями музично-культурного контексту досліджуваного періоду, зокрема з високим становищем цих напрямків у країнах Європи та Америки. Серед найяскравіших імен світової музичної культури другої половини ХХ століття, які вагомо вплинули на сучасний розвиток вітчизняної школи естрадно-джазового виконавства, вирізняються величні постаті Арт Ван Дамма, Р. Гальяно, А. П'яццолли.

Висновки. Естрадно-джазова музика в контексті виконавської творчості вітчизняних та зарубіжних баяністів-акордеоністів має послідовний характер і розвивається на музичному підґрунті негритянського фольклору, міської культури (жанри побутової танцювальної музики – вальси, польки, танго, фокстроти, тощо), професійного концертного виконавства (сучасна джазова музика – імпровізація, концертні транскрипції, ретро-сюїти на джазові теми, сюїти у джазовому стилі, джаз-рок-партити). Основними факторами, які вагомо вплинули на динаміку розвитку естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України та зарубіжжя, виступили різноманітні мистецькі процеси, що відбувалися упродовж досліджуваного періоду, визначеного еволюцією якісних показників.

На стадії професійного становлення мистецькі процеси мали прогресивно якісний характер, зокрема:

– проникнення у побутову вокальну і танцювальну музику елементів джазу (новий тип мелодики, специфічні прийоми виконання, синкопування, метро-ритмічні особливості);

– створення у 1920-х роках перших джазових ансамблів: «Джаз-бенд» В. Парнаха (1922), оркестр Л. Варпаховського (1924), «АМА-джаз» О. Цфасмана (1926), «Перший концертний джаз-бенд» Л. Теплицького (1927),

«Пересувний концертний джаз-бенд» Б. Крупишева (1928), «Джаз-капела» Г. Ландсберга, «Теа-джаз» Л. Утьосова, Б. Ренського (1929);

– поява нового репертуару, пов'язаного з масовими розважально-видовищними жанрами і театралізованим дійством та новими концертними програмами: «Джаз на повороті» (1932), «Музичний магазин» (1933).

– створення першого в Радянському Союзі професійного інструментального квартету (акордеон, кларнет, гітара, контрабас) у складі естрадного оркестру Всесоюзного радіокомітету під керівництвом В. М. Кнушевицького (1947, соліст Б. Тихонов).

На стадії філармонійної спеціалізації характерні тенденції проявилися у багатьох якісних показниках, що підтверджують позитивний характер цього напрямку діяльності, зокрема:

– імпровізаційність виконавства;

– створення інструментальних ансамблів, впровадження акордеона та баяна як сольних інструментів до складу джаз-оркестрів та інструментальних ансамблів, включення їх до програм виступів професійної джазової музики;

– ствердження баяна та акордеона на рівні філармонійної спеціалізації у камерно-академічному, фольклорному та естрадно-джазовому напрямках музики.

На стадії академізації позитивні зміни торкнулися цілої низки важливих елементів системи, що склалася у вітчизняній академічній школі народно-інструментального мистецтва, зокрема:

– удосконалення технічних і акустичних властивостей уніфікованого багатотембрового готово-виборного інструмента;

– усталення та розвиток вітчизняної системи музичної освіти баяністів та акордеоністів, зокрема формування науково-методичного забезпечення, становлення провідних виконавських шкіл;

– прагнення естрадно-джазових композицій до академічного рівня виконавського мистецтва;

– збагачення репертуару естрадно-джазовими творами вітчизняних і зарубіжних авторів, створення оригінальної музики камерно-інструментального типу та нових форм ансамблевого музикування (А. Білошицький, В. Власов, А. Гайденко, В. Зубицький, В. Підгорний, А. Сташевський);

– позитивний вплив провідних виконавців світу (Арт Ван Дамм, А. П'яццолла, Р. Гальяно) на виконавську манеру сучасних вітчизняних музикантів (В. Данилін, І. Квашевич, В. Новіков, Б. Мирончук, В. Мурза, К. Стрельченко, В. Ушаков, О. Ширунов);

– впровадження в баянно-акордеонне виконавство нових стильових ознак, найсучаснішої композиторської техніки та засобів виразності;

– оригінальні творчі знахідки в камерно-інструментальному жанрі, презентованому «новою акордеонною музикою».

Зростання творчого потенціалу баянно-акордеонного мистецтва в камерно-академічному, фольклорному, естрадно-джазовому напрямках не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблематики. В системі виховання професійного музиканта залишаються актуальними питання виконавського музикознавства як єднаючої ланки між фундаментальною музичною теорією та виконавською практикою. Подальше вивчення естрадно-джазової музики в баянно-акордеонному мистецтві України дає можливість глибше і об'єктивніше дослідити перспективу його розвитку порівняно зі світовими аналогами.

Література

1. Булда М. В. Теоретичні аспекти стильових напрямків естрадно-джазової музики для акордеона (баяна). Науковий вісник. Виконавське музикознавство редакція М. А. Давидова Київської національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2005. № 47. С. 207–215.

2. Булда М. В. Інтерпретація естрадно-джазових стилів в акордеонно-баянному виконавстві. Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Мистецтвознавство. 2006. № 9. С. 165–171.

3. Власов В. П. Школа джаза на баяне и аккордеоне: учебное пособие. Одеса, 2008. 160 с.

4. Давыдов Н. А. К вопросу об интерпретации текста в джазовой музыке. Київське музикознавство. Збірник статей Київської національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2001. № 7. С. 180–191.

5. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах: українська академічна школа. Київ, 2010. 590 с.

6. Іванов Є. О. Гармоніки, баяни, акордеони: духовні та матеріальні аспекти функціонування в музичній культурі України XIX–XX ст. Суми, 2002. 70 с.

7. Зозуля А. М. Музыкально-теоретические аспекты изучения джаза (к постановке проблемы). Київське музикознавство. Збірник статей Київської національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2000. № 5. С. 63–67.

References

1. Bulda M. V. (2005). Theoretical aspects of stylistic directions of pop and jazz music for accordion. Scientific Bulletin. Performing musicology edited by M. A. Davydov Kyiv National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky. № 47. 207–215. [In Ukrainian].

2. Bulda M. V. (2006). Interpretation of pop and jazz styles in accordion and accordion performance. Bulletin of V. Stefanyk Precarpathian National University. Art history. № 9. 165–171. [In Ukrainian].

3. Vlasov V. P. (2008). School of jazz on the button accordion and accordion: a tutorial. Odessa. 160. [In Russian].

4. Davydov N. A. (2001). To the question of text interpretation in jazz music. Kyiv music knowledge. Collection of articles of the Kyiv National Musical Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky. № 7. 180–191. [In Russian].

5. Davydov N. A. (2010). History of performance on folk instruments: Ukrainian academic school. Kyiv. 590. [In Ukrainian].

6. Ivanov E. A. (2002). Harmonics, accordions, accordions: spiritual and material aspects of functioning in the musical culture of Ukraine of the XIX-XX centuries. Sumy. 70. [In Ukrainian].

7. Zozulya A. M. (2000). Musical and theoretical aspects of the study of jazz (to the formulation of the problem). Kyiv music knowledge. Collection of articles of the Kyiv National Musical Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky. № 5. 63–67. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 28.07.2021

Отримано після доопрацювання 19.08.2021

Прийнято до друку 26.08.2021